

Er gaat een dominee voorbij

De meeste lezers zullen dit gezegde niet alleen kennen, maar ook wel eens uitgesproken hebben. Als er een ongemakkelijke stilte in de gesprekken viel werd het, en wordt het misschien nog wel, gebezigd. Waarom kreeg de dominee eigenlijk de schuld van een hiaat in het gesprek? Was het gesprek te banaal geweest om erop door te gaan in gezelschap van een dominee? En werd het hoog tijd om een ander, meer verheven, onderwerp aan te snijden? Eerlijk gezegd, weet ik het antwoord niet. Wel weet ik dat de zondagse preek van de dominee vroeger tijdens de koffie daarna dikwijls even becommentarieerd werd, in gunstige dan wel ongunstige zin. “Hij heeft het weer mooi gezegd, vandaag, daar hebben we allemaal wat van kunnen meenemen” of “Nee, het kon mij niet bekoren, veel te wijldlopig”. Hoe dan ook, de dominees hebben vaak meer stof tot praten dan tot stilzwijgen gegeven en daarom begrijp ik die uitdrukking ook niet zo goed.

In de Hervormde gemeente van Woudsend zijn er al 400 jaar dominees geweest die stof tot praten gaven en thans ook tot schrijven. Het 4^e eeuwfeest willen we ook in de dorpskrant niet helemaal voorbij laten gaan.

De Reformatie begon in Friesland zo rond 1580 steeds meer aanhang te krijgen. Hier en daar bleven wel enclaves met Rooms Katholieken en Doopsgezinden bestaan, maar de grote meerderheid van de bevolking ging over tot “de nije leer”. In Woudsend hield het klooster van de Carmelieten op te bestaan en werd de kerk overgenomen door de aanhangers van Calvijn.

In 1598 werd Melchior Clant als eerste dominee bevestigd bij wat toen de Gereformeerde kerk van Woudsend heette. Er bestaan ook bronnen die het jaartal 1597 noemen waarop de zoon van een ex-pastoor te Bedum de voorganger werd van de protestantse gelovigen. Velen zijn hem gevolgd, 43 om precies te zijn en dat is inclusief de pas bevestigde eerste vrouwelijke predikant van Woudsend, mevrouw Ds. M. A. de Jager. Zij is derhalve de 44^e “Bedienaar des Woords”, om een oude term te gebruiken. Natuurlijk zullen wij ze niet allemaal opnoemen en er slechts enkele uitlichten waarover wat aardige of minder aardige dingen bekend zijn.

Op een aantal toegevoegde bladen in een bijbel uit 1851 heeft de heer M. H. Tromp, die Notabel van de Hervormde Gemeente was en van 1881 tot 1906 ook Burgemeester van Wijmbritseradeel in zijn keurige handschrift geschreven: “Naamlijst der Predikanten in de Hervormde Gemeente te Woudsend, Ypecolsga, Indijk en Smallebrugge sedert de Reformatie (opgemaakt door M. H. Tromp 1866 en aangevuld 1888)”. De notities van de heer Tromp vergemakkelijkten het schrijven van dit verhaal ten zeerste.

De in 1598 aangetreden Melchior Clant bleef tot 1603 en daarna was de gemeente kennelijk enige jaren vacant, want als tweede dominee wordt Doco Hylconides genoemd die van 1608 tot 1636 op de preekstoel stond. Deze dominee heette overigens gewoon Doijtse Hylckes, maar had zijn naam verlatijnst. Hij overleed op 57-jarige leeftijd en werd te Smallebrugge begraven.

In eerder genoemde bijbel vinden we ook een notitie over de eerste ouderling, Sijbolt Haijesz, in 1608: “Deze was tevens Bijsitter in het Grietenijbestuur van Wijmbritseradeel en is overleden den 6 Augustus 1624.

Een afschrift van zijn testament opgemaakt 15 februari 1623 is nog bewaard, zoo ook nog een portret van hem op glas geschilderd hetwelk te zien is in het Friesch Museum te Leeuwarden of in het gemeentehuis van Wijmbritseradeel (1898) later teruggebracht in het Gemeentehuis”. Helaas, dit oude portret is niet meer in het gemeentehuis aanwezig en ook het Fries Scheepvaartmuseum in Sneek bezit het niet.

Vermoedelijk zijn ook de volgende interessante notities door M. H. Tromp geschreven:

“1645: den 13 october is gedoopt Tiamek Tierds Weduwe te Smallebrugge, synde de eerste die gedoopt is in de nieuwe Kercke te Smallebrugge en dat nae't formulier der bedaagde en bejaerde personen”.

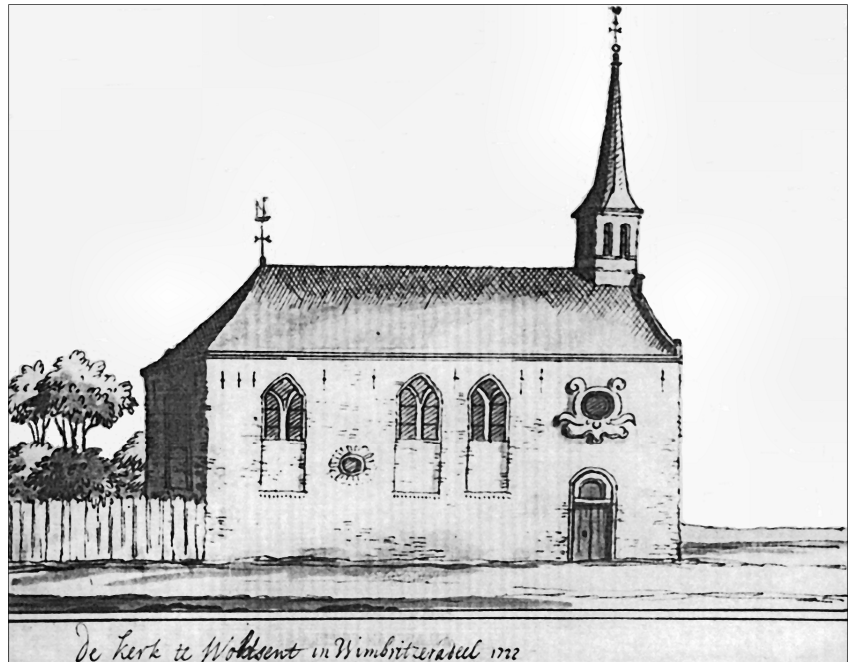
“1667: den 16 Juni gedoopt Ruerdt Solckesz, synde de eerste in de nieuwe Kercke in Ipecolsgae”.

Uit andere bron weet ik dat in Woudsend in 1660 een nieuwe kerk gebouwd werd met een spits torentje (zie afbeelding). Meer bijzonderheden over het kerkgebouw, orgel etc, kunt U vinden in de in 1987 uitgegeven brochure die bij de kerk nog ruimschoots voorradig is.

De kerk van Ypecolsga zou in 1740 zijn afgebroken; van Smallebrugge is mij dat (nog) niet bekend. Ook Indijk schijnt een eigen kerk gehad te hebben. In ieder geval werden de omliggende dorpjes later met Woudsend gecombineerd, vandaar dat we thans spreken van de Nederlandse Hervormde Gemeente van Woudsend c.a. (c.a. = cum annexis ofwel “met aanhang”).

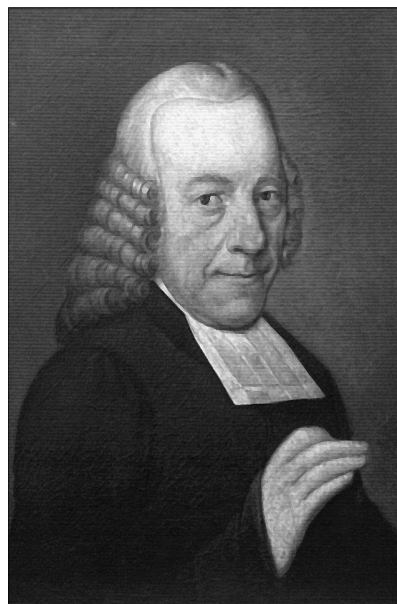
Tijdens de bouw van de nieuwe kerk stond Ds. Sjanburgh in Woudsend. Over deze Sibrandus Annius Sjanburgh lezen we dat hij de gemeente van 1638 tot 1671 diende en op 15 april 1671 overleed; zijn vrouw overleed 4 dagen na hem.

In 1692 wordt kandidaat Rinse Haanstra benoemd. Hij overlijdt te Woudsend op 10 april 1743, oud 77 jaar, en is maar liefst 51 jaar aan de gemeente verbonden geweest! Kort voor zijn dood is deze dominee nog in een proces verwickeld.

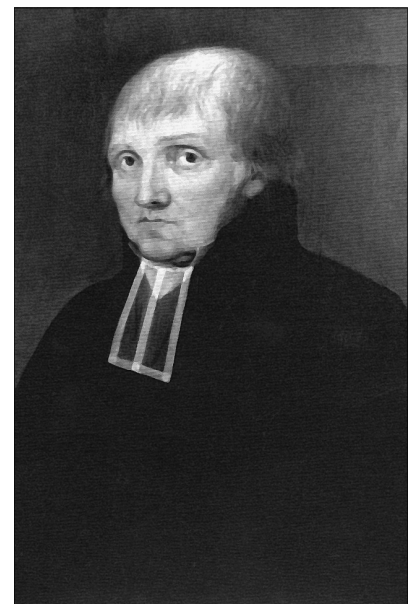

Uit een kwartierstaat van de familie Van Schothorst op Internet komt het volgende citaat: “Op 8-1-1743 procedeert Ds. Rinso Haanstra, praedicant tot Woudsend, contra Beernt ten Cate, om sodanig land “de Tuin” genaamd, buiten de Oosterpoort (te Sneek, JdV), op den 5en Marty in vrydom te verlaten”. Betekent dit dat de predikant een stuk land in Sneek bezit en dat hij de huurder per 5 maart weg wil hebben?

Van twee predikanten hangt er een geschilderd portret in de consistorie der Hervormde Kerk en daar zijn gelukkig ook foto's van gemaakt welke we hier nu afbeelden. De allereerste stamt duidelijk uit de Pruikentijd en toont ons Abraham Bruining die van 1768 tot 1770 met zijn prachtige krullen de Woudsender kansel beklom. De andere afbeelding is van Evert Jacob van Wesel die van 1829 tot 1839 het woord verkondigde.

Ds. A. Bruining

Ds. E.J. van Wesel

In november 1849 wordt Jan Hendrik Siemerink in het ambt te Woudsend bevestigd.

Hij vindt daar ook zijn vrouw, Geertje Tromp uit de welbekende grote Tromp familie, met wie hij op 24 juli 1856 in het huwelijk treedt. Op zondag 16 december 1860 neemt dominee Siemerink afscheid van de Hervormde gemeente en vertrekt dan naar Genemuiden en, zo vermelden de aantekeningen van M. H. Tromp, “terstond overleden, 43½ jaren”. Die laatste toevoeging riekt naar drama en dat was het ook.

Dominee en zijn vrouw waren meteen de maandag na het afscheid naar Genemuiden vertrokken, alwaar zij ‘s avonds arriveerden. In die nacht overleed de predikant plotseling tot grote consternatie van zijn vroegere en nieuwe gemeente. Op 22 december werd Ds. Siemerink in Woudsend begraven. Notabel M. H. Tromp noteerde verder: “De Weduwe Mej. G. A. Tromp overleed kort na de geboorte van haar eerste kind, den 9 August 1861. Dit zoontje is den 24 Januarij 1862 overleden, 25 Weken geleefd hebbende”.

Wat een tragiek. Gezien de data is het zoontje omstreeks begin november 1860 nog in Woudsend verwekt. De vader overleed op 17 december en zal wellicht niet hebben geweten dat zijn eega in blijde verwachting was. De weduwe heeft haar kind gebaard en nauwelijks gekend; waarschijnlijk is zij in het kraambed gestorven. Het jongetje zal ongetwijfeld door de familie Tromp zijn opgenomen, maar stierf reeds voor het een half jaar oud was.

Ik bezit een boek “Eenzaam verkeer met God” waarin een levensschets van Ds. Siemerink is opgenomen. Misschien dat ik hieruit de meest pregnante passages nog wel eens in De Driuw-pôlle ga citeren, maar nu wil ik volstaan met een gedicht uit datzelfde boek:

*In ‘t middernachtlijk uur, als ‘t al ter ruste lag,
Sloop de onverbidbre dood eens leeraars woning binnen.
De Almacht geeft bevel: “doe mij een heem’ling winnen!”
De pijl.. hij trof het hart, schoon niemands oog het zag.
De geest ontvlood het stof naar zaalge hemelkringen,
Om eeuwig voor Gods troon “het lied des Lams” te zingen.*

In juni 1862 deed Jan Jacob Knap zijn intrede in de Hervormde gemeente. In “It Fryske Réveil”, een boek uit 1911, geeft Dr. G. A. Wumkes portretten van verschillende Friezen die een voor-aanstaande rol in het réveil, een christelijke opwekkingsbeweging in de jaren veertig van de vorige eeuw, hebben gespeeld. Daarin komen ook Ds. Knap en de in Woudsend geboren Solko Tromp voor.

Net als ten aanzien van Ds. Siemerink, zullen we een uitvoeriger levensbeschrijving maar voor een apart artikel bewaren en thans alleen vermelden dat Ds. Knap in de avond van 29 maart 1865 zeer plotseling overleed, 58 jaar en 9 maanden oud.

In de consistorie hangen, behalve de hiervoor afgebeelde schilderijen, een stuk of 18 foto’s van vroegere predikanten. Binnenkort komt er nog een foto bij, want toen de inmiddels overleden mevrouw A.A.H. Prové Kluit-Montagne een bezoek bracht aan de kerk, miste zij een foto van haar grootvader, Ds. Isaïc Montagne, die van september 1875 tot mei 1878 alhier predikant was. Zij stuurde een foto van haar grootvader met imposante bakkebaarden op die we hier afbeelden.

Als de dominee een beroep naar elders had aangenomen zat de gemeente met een vacature, gedurende welke periode gastpredikanten de preek verzorgden of preeklezingen werden gehouden.

Ds. I. Montagne

Toen Ds. C.J. Craft in juni 1849 afscheid had genomen, werd daarna iedere zondagmiddag een leerrede van wijlen Ds. C. v.d. Velde in de kerk gelezen door H. Pijterssen, onderwijzer te Woudsend. De onvolprezen M. H. Tromp heeft zelfs van 1849 tot 1900 in 2 boekjes aantekening gemaakt van alle teksten waarover in die jaren in de Hervormde kerk is gepredikt of gelezen! De preek op 31 december 1900 ging over Openbaring 21 vers 6: “Ik ben de alpha en de oméga, het begin en het einde. Ik zal den dorstige geven uit de bron van het water des levens, om niet”. Tromp sluit het tweede boekje dan af met de woorden “einde der XIX de eeuw”. (Heel correct wordt hier aangegeven dat het nieuwe Millennium op 1 januari 1901 zou aanvangen).

Dominees kwamen en dominees gingen. Het was dikwijls geen sinecure om de vacante plaats weer bezet te krijgen. In de periode 1868/70 moesten 17 beroepen worden uitgebracht eer een nieuwe predikant gevonden werd en gedurende 1888/91 werd niet minder dan 21 keer een beroep uitgebracht aler de gemeente weer een nieuwe herder kreeg. De ingestelde beroepingscommissie reisde stad en land af tot in Zeeland toe, hetwelk in die dagen een reis van meerdere dagen betekende. Sommige beroepen dominees vroegen eerst nog verdere informatie per brief zoals Ds. v.d. Bijtel uit S. Gr. Kapelle op 10 en 22 maart 1869. Hij stelt een tiental vragen over het wel of niet zingen van gezangen, of er veel liberalen en modernen in de gemeente zijn en of de pastorie dicht bij de kerk ligt. Maar ook: “Mij is bij gerucht wel eens verhaald dat Uw vroegere leeraar Ringnalda

bij U nog al onaangenaamheden had gehad en dat er bij U vrij wat verdeeldheid was, wat is daarvan waarheid?”.

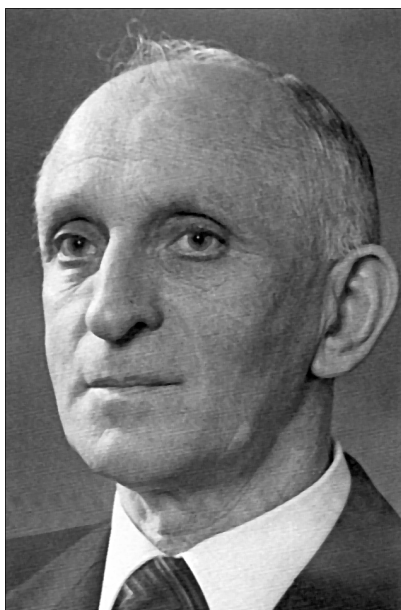
Ds. J.J.A. Ploos van Amstel werd in 1874 beroepen. Hij laat de Hervormde gemeente op 17 september weten: “Geliefde Broeders! Hoewel het mij zeer smart voor U en voor mij zelve zoo moet ik U berigten dat ik geen volkomen vrijheid heb kunnen vinden, de beroeping naar Woudsend aan te nemen. De begeerte er naar was bij mij zeer sterk maar ik kon niet, hoe gaarne ik anders ook wilde dan met een aarzelend bevend gemoed besluiten om de beroeping aan te nemen. Ik heb getobd, gebeden, geleden en gestreden tot het laatste toe, maar ik vond geen opening. En nu over die hinderpalen heen te gaan durf ik niet, opdat ik niet een strik hale over mijne ziel, en mij aansprakelijk stelle voor moeilijke gevolgen reeds nu en in de toekomst. Het smart mij zeer, ik kan U dit niet genoeg zeggen, maar door een beroep door te slaan mag niet. Woudsend zou mij best passen maar als ik ergens kom, moet het zijn met een vlak gemoed, als het niet vlak is schort er iets, dat wij niet weten maar waarop wij noodig acht moeten geven” etc.

Onderaan deze brief heeft M.H. Tromp geschreven: “bedankt hiermede voor de op ZnEw (Zijne Eerwaarde, JdV) uitgebrachte beroeping van 26 August 1874. Tractement f. 1800,-. Van den 8 tot 10 Septem. Gelogeerd bij den diaken M.D. Eerdmans te Woudsend en gaf veel hoop op aanneemen; bij het afscheid nam hij ook de aangeboden reiskosten aan, bedankte toch; waardoor velen zeer teleurgesteld en verontwaardigd werden”.

Ds. H. Bakker

Ds. S. Ronner kocht in 1899 een nieuwe bijbel met psalmen en gezangen, de catechismus, formulieren des geloofs etc. aan voor de kerk ter gelegenheid van de bevestiging van negen en dertig nieuwe lidmaten. Kennelijk een bloeitijd in het kerkelijk leven van Hervormd Woudsend. Ds. Ronner werd opgevolgd door Hielke Bakker die van augustus 1904 tot juni 1909 de herder en leraar was. Mijn overgrootouders waren nogal bevriend met Ds. Bakker die geregeld een kopje koffie bij hen kwam drinken. Dominee Bakker heeft later 2 boeken geschreven, waarvan ik er eentje bezat maar, zeer tot mijn verdriet, niet meer terug kan vinden. In dat boek schrijft hij o.m. over zijn periode als predikant in Woudsend en wijdt hij heel vriendelijke woorden aan mijn overgrootmoeder.

Ds. A. Meijeringh

Behalve het portret van Ds. H. Bakker beelden we ook Ds. A. Meijeringh af die van 1955 tot 1959 in Woudsend stond.

Dominee Meijeringh was een geweldig emotionele predikant die in het vuur van de prediking regelmatig gevaarlijk rood aanliep. Hij gebruikte

ook graag de actualiteit en ik herinner mij dat hij een dodelijk ongeluk op de Straatweg als de dramatische opening van een preek verhaalde. In een avondlijke jeugddienst preekte hij over 'Masturbatie', een onderwerp dat zeker in die tijd niet erg voor de hand lag (sic), maar wel de nodige belangstelling bij de jeugd opwekte. Ds. Meijeringh was een geliefd predikant wat ook wel bleek uit het grote aantal mensen dat belijdenis deed in zijn predikantsperiode.

Zo hebben we dan een aantal dominees van de Hervormde gemeente uit de afgelopen 400 jaar de revue laten passeren. De gemeente heeft bloeitijden gekend maar ontkomt thans ook niet aan de toenemende secularisatie. Het "samen op weg" gaan met de plaatselijke Gereformeerde Kerk is een verheugende zaak, maar natuurlijk geen garantie dat daarmee de neergang gestopt kan worden. Er wacht Ds. M.A. de Jager een zware, maar hopelijk ook boeiende taak, om een verenigde Protestantse gemeente naar het volgende millennium te begeleiden. Laten wij de eerste vrouwelijke predikant van Woudsend c.a. ook hier van harte welkom heten.